

แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนา ชาวเขาเขตพื้นที่ อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่

A Study of The Volunteer Monks' Propagation of Buddhism Towards Hill Tribes Mae Chaem District Chiang Mai Province

พระสมหวัง ผลญาโณ (เสคา)

Phra Somwang Palayano (Saka)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีความมุ่งหมายที่จะศึกษา แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาเขตพื้นที่ อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง 2) เพื่อศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาเขตพื้นที่ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ 3) เพื่อเสนอแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในเขตพื้นที่ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงเน้นเดินตามพันธกิจ 6 ประการ และความรู้ที่พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาเขตพื้นที่อำเภอมะแม่ม ได้ขึ้นไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดารและรวมไปถึงผลสัมฤทธิ์ของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาที่ได้ไปเผยแผ่ พระพุทธศาสนาต่อกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยงบนพื้นที่สูง ที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาจนกระทั่งได้แสดงตนเป็นพุทธมามกะ โดยยึดพระรัตนตรัยเป็นสรณะและได้ยึดถือศีล 5 เป็นหลักในการปฏิบัติตน ซึ่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาทำให้กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงได้เรียนรู้และอบรมโดยจัดกิจกรรมร่วมกันโดยมี วัด, โรงเรียน, ชุมชน ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมขึ้นมาและมีหน่วยงานอื่นๆ ได้ร่วมในกิจกรรมในครั้งนี้

ผลสัมฤทธิ์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาในเขตพื้นที่ อำเภอมะแม่ม จังหวัดเชียงใหม่ ในเขตพื้นที่ผู้วิจัย พบว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาได้ทำงานแบบเชิงรุก โดยคำนึงถึงประโยชน์ของคนหมู่มาก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลอนุเคราะห์ เพื่อความสุขของคนทั้งหลาย

คำสำคัญ : แนวทางการเผยแผ่; พระพุทธศาสนา; พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา

Abstract

The purposes of this research entitled “A Study on the Guidelines of the Volunteer Monks’ Propagation of Buddhism Towards Hill Tribes, Mae Chaem District, Chiang Mai Province” aims to 1) to study the propagation of Buddhism in the mountainous areas 2) to study the propagation of Buddhism by the hill tribe volunteer Monks in Mae Chaem District, Chiang Mai. 3) to propose the guideline on propagation of Buddhism towards the hill tribes in Mae Chaem District, Chiang Mai. This is a documentary research with the help of in-depth interview from the 15 Local Key Informants. All data will be analyzed by content analysis.

The findings are as 1) in the guidance on propagation of Buddhism in the mountainous areas, the Volunteer Monks have to focus on the six major Buddhist Mission according to the Great Elder Association. 2) in the propagation of Buddhism by the hill tribe volunteer Monks, it was found that the volunteer monks use the technic of participatory learning by organizing workshops, learning activities with local organizations such as Temples, Schools, Communities and other Agencies. The effectiveness of the propagation erects the religious groups those became in Buddhist. They observe the 5 precepts in their daily lives. 3) in the propose the guideline on propagation of Buddhism towards the hill tribes, it was found that the hill tribe volunteer monks works the proactively, that is he has to go first, sacrifices and shows the dedication for the benefits of the people, the support of the people and for the happiness of the people.

Keywords : the Guideline Propagation, Buddhism, the Hill Tribes Volunteer Monks.

บทนำ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เริ่มขึ้นตั้งแต่สมัยพุทธกาล ในครั้งที่พระพุทธองค์ทรงส่งพระอรหันต์สาวกไปประกาศพระสัทธรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรกมีหลักฐานตามปฐมพุทธวจนะตรัสไว้ในช่วงแรกที่ส่งพระสาวกจำนวน 60 รูป ดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลายเราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์...ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนหมู่มา เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความสวยงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน...แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 4 ข้อ 32: 40)

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง พระพุทธองค์และพุทธสาวกได้เผยแผ่หลักธรรมคำสอนเป็นเวลา 45 ปี เมื่อเสด็จปรินิพพาน บรรดาพระสาวก และ ศาสนทายาทก็ได้สืบสานต่อโดยยึด หลักธรรมเป็นสรณะจวบจนถึงปัจจุบัน ในมหาปรินิพพานสูตรได้กล่าวถึงพระพุทธองค์ไว้ว่า พระองค์ได้ทรงเสด็จพระดำเนินหรือเที่ยวจาริกไปตามเมืองต่างๆ มากกว่า 10 แห่งในพรรษาสุดท้าย ซึ่งเป็นการปฏิบัติภารกิจหน้าที่เพื่อเผยแผ่หลักธรรมโดยพระองค์เอง และหลังจากที่พระพุทธเจ้าได้เสด็จปรินิพพานแล้ว ในพุทธศตวรรษที่ 3 พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งคณะสมณทูตมีปรากฏชื่อ 2 รูป คือ พระโสณเถระและพระอุตตรเถระ เพื่อเดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนายังดินแดนที่เรียกว่า “สุวรรณภูมิ” ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดีที่เชื่อถือได้ว่าเป็นบริเวณพื้นที่ๆ อยู่ในจังหวัดนครปฐมหรือจังหวัดสุพรรณบุรีในปัจจุบัน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2549: 29) พุทธวิธีในการสอน คือ วิธีการที่พระพุทธเจ้าทรงสอนพุทธบริษัทด้วยพุทธวิธีหลายอย่าง เพื่อให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังเพื่อให้ได้ประโยชน์มากที่สุด (วคิน อินทสระ, 2545: 87)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นหน่วยงานหนึ่งที่มองเห็นความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้มอบหมายให้วิทยาเขตเชียงใหม่เป็นผู้รับผิดชอบ ทำการคัดเลือกพระนิสิตจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตต่างๆ และวิทยาลัยสงฆ์ต่างๆ เพื่ออาสาไปพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงทำงานร่วมกับพระธรรมจาริกในเขตทุรกันดาร โดยเรียกชื่อโครงการนั้นว่า “โครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา” โดยได้เน้นศักยภาพในการทำงาน เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด และได้มีการจัดสรรพระสงฆ์ที่มีความรู้และความเข้าใจในวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งจำเป็นจะต้องเป็นผู้ที่มีเทคนิค มีวิธีการในการทำงานและมีใจรักในโครงการ มีวิริยะ อุตสาหะ อุตุน

และอุดมการณ์ในการทำงานเป็นที่ตั้ง พร้อมทั้งจะเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณ ทำงานแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ (พระปลัดสุชาติ สุวฑฺฒโก, 2545: 30) ในปีพุทธศักราช 2545 มีการปรับเปลี่ยนการทำงานในภาคสนาม โดยเน้นการเผยแผ่เชิงรุกมากขึ้น มีการเปิดอาศรมเพิ่ม เป้าหมาย คือ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีอาศรมใหม่อีกจำนวน 2 แห่ง คืออาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบ้านแม่เอะและอาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาบ้านใหม่พัฒนาสันติซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ในการขยายพื้นที่ที่ต้องเจอกับอุปสรรคปัญหาหลากหลายรูปแบบ แต่ต้องอาศัยแรงศรัทธา ความอดทน และการเรียนรู้ภาษาตลอดจนเรียนรู้วัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละรูป จึงได้ทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงประสบผลสำเร็จในระดับหนึ่ง(พระปลัดสุชาติ สุวฑฺฒโก, 2545: 49)

การส่งพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา เข้าไปปฏิบัติศาสนกิจในท้องที่บนพื้นที่สูง เป็นการทำงานเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในเชิงรุกโดยเน้นนโยบายการเผยแผ่เชิงรุก(พระธรรมโกศาจารย์, 2548:29) เพราะผู้วิจัยได้สำรวจในหมู่บ้านที่ไม่มีพระอยู่ในพื้นที่ ชาวบ้านนับถือบรรพบุรุษเลยไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา การเข้าพื้นที่ในครั้งแรกก็ยากลำบาก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม ในการเดินทางนั้นลำบากมากในช่วงฤดูฝนแล้วทางที่เข้าไปต้องเดินด้วยเท้าระยะทางก็ไกล บางครั้งก็ถกรถบ้าง ค้างคืนในวัดในเขตอำเภอแม่แจ่ม บ้างหรือตามหมู่บ้านข้างเคียงบ้างทำเอาการเผยแผ่ลำบากเพราะว่าสิ่งที่อำนวยความสะดวกยังไม่ถึงอย่างเช่น ไฟฟ้า อุปกรณ์ที่ใช้ในการสื่อสาร เป็นต้น

จากการที่ทางโครงการพระบัณฑิตอาสาได้ส่งพระนิสิตที่จบการศึกษาชั้นปีที่สี่แล้วหลังจากนั้นได้เข้าไปปฏิบัติศาสนกิจก่อนเข้ารับปริญญาบัตรโดยมาเป็นพระบัณฑิตอาสาเข้าไปปฏิบัติศาสนกิจโดยเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง แต่ต้องอาศัยความอดทนและวิธีการที่หลากหลาย การที่จะเข้าไปในหมู่บ้านแต่ละแห่งไม่มีแม่แต่ที่อยู่อาศัยพระนิสิตที่ไปปฏิบัติศาสนกิจ แต่ละรูปต้องไปอาศัยโรงเรียนบ้าง ศาลาประชาคมบ้าง บางที่ต้องนอนที่กระต๊อบร้างที่ชาวบ้านทำทิ้งไว้บ้าง หากไม่มีใจรัก ไม่มีอุดมการณ์ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแล้วยากอย่างยิ่งที่จะต้องอดทนและฝ่าฟันความยากลำบากเหล่านี้ไปได้ โดยเฉพาะในเขตอำเภอแม่แจ่ม นั้นอยู่อย่างลำบากมากทางสัญจรก็ไม่ได้โดยเฉพาะในช่วงฤดูฝนมีแต่โครณฝนตรกรดไฟฟ้าไม่เข้าถึงบางครั้งในช่วงฤดูฝนไม่มีแสงแดดทำไฟฟ้าได้ ต้องใช้แสงเทียนส่องสว่างเข้าช่วยเลยทำงานได้

ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นถึงแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาที่มีต่อกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงว่า มีแนวทางการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในลักษณะเชิงรุก และกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับการบริการมีความรู้ความเข้าใจ

ในหลักพุทธธรรมและพิธีกรรม นำไปประยุกต์ในการดำรงชีวิตประจำวันตลอดจนการร่วมกิจกรรมต่างๆ พร้อมทั้งศึกษาถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นข้อมูลมากำหนดทิศทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในอนาคตได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อไป

ระเบียบวิธีวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านเอกสาร

ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นต้น คือ ปฐมภูมิพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 และทุติยภูมิ ได้แก่ คัมภีร์อรรถกถาฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส รวมทั้งงานเขียนของนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาและข้อมูลสำเร็จรูปเครือข่ายสารนิเทศต่างๆ สารานุกรม ที่กล่าวถึงเรื่องการเผยแผ่พระพุทธศาสนา รวมถึงเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องทุกชนิด

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เน้นการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาฯ ได้ดำเนินการเข้าไปเผยแผ่ สร้างความรู้และความเข้าใจให้กับชาวเขบนพื้นที่สูง เช่น การฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมและการพัฒนาด้านการจิตใจ การให้การศึกษากับเยาวชน มีรายละเอียดดังนี้

1. วิธีดำเนินการเผยแผ่ซึ่งหมายถึง พระบัณฑิตอาสาฯเป็นสื่อในการเผยแผ่ และสร้างความเข้าใจต่อหลักพระพุทธศาสนาให้ชาวบ้านที่อยู่บนพื้นที่สูง เช่น การทักทายปราศรัย การบรรยาย การปฏิบัติตนและการแรงจูงใจให้กับชาวบ้าน

2. ขั้นตอน เช่น พระบัณฑิตอาสาฯใช้วิธีการดำเนินการเผยแผ่ให้ความรู้และความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาของคนในชุมชน เช่น การศึกษาบริบทชุมชน และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสร้างองค์ประกอบให้กับชุมชนของพระบัณฑิตอาสาฯ การวางแผนพัฒนาชุมชน การสร้างจิตสำนึกในชุมชนให้เกิดมีส่วนร่วมกับพระบัณฑิตอาสาฯ มีการร่วมกาประเมินผลงานเพื่อการพัฒนาชุมชน

3. เนื้อหาการเผยแผ่ เช่น การค้นคว้าหลักธรรมของพระบัณฑิตอาสาฯ ที่จะเข้าไปเผยแผ่และให้ความรู้ความเข้าใจจึงเกิดศรัทธาในทางพระพุทธศาสนาต่อไป

ขอบเขตด้านพื้นที่และประชากร

ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิจัยกลุ่มประชากร, อาศรมพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาและ

คณะสงฆ์อำเภอแม่แจ่มตัวอย่าง เขตพื้นที่ ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 2 อาศรม 2 หมู่บ้านและคณะสงฆ์อำเภอแม่แจ่ม คือ

1. อาศรมบ้านแม่ลอง ประกอบไปด้วย หมู่บ้านแม่ลองเหนือ-ใต้ ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จึงจะมีประชากรและพระภิกษุได้อาสาพัฒนาชาวเขา 1 รูป ประชากร 5 คน

2. อาศรมบ้านแม่ขี้มูกน้อย คือบ้านแม่ขี้มูกน้อย ตำบลบ้านทับ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ จึงจะมีประชากรและพระภิกษุได้อาสาพัฒนาชาวเขา 1 รูป ประชากร 5 คน

3. คณะสงฆ์อำเภอแม่แจ่ม จำนวน 3 รูป เจ้าคณะอำเภอ 1 รูป เจ้าคณะตำบล 1 รูป เลขานุการเจ้าอำเภอ 1 รูป

การเลือกข้อมูลประชากร ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากรซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมาย สองหมู่บ้านและหนึ่งคณะสงฆ์ รวมจำนวนทั้งหมด 15 รูป/คนนี้

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดเก็บข้อมูลของวัตถุประสงค์แนวคิดและหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั้งการที่ได้ค้นคว้าทางทฤษฎี การเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุได้อาสาพัฒนาชาวเขาได้ปฏิบัติงานตามพันธกิจ 6 ประการของทางโครงการที่ได้มอบนโยบายให้พระภิกษุได้อาสาพัฒนาชาวเขาทุกรูปในวันที่ปฐมนิเทศก่อนที่จะขึ้นไปปฏิบัติงานบนพื้นที่สูง แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนากับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ๒ อาศรม, ๒ หมู่บ้าน และคณะสงฆ์อำเภอแม่แจ่ม โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ และการจัดประชุมกลุ่มย่อย พร้อมกับนำข้อมูลมาวิเคราะห์สามารถสรุปผลการวิจัยในครั้งนี้ คือ แนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุได้อาสาพัฒนาชาวเขาโดยได้เน้นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุกมากกว่าเชิงรับและมีใจเป็นจิตอาสาที่มีความอดทนอดกลั้นถึงจะผ่านอุปสรรคในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง

อภิปรายผล

ในบทนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ วิเคราะห์แนวทางของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของ พระภิกษุได้อาสาพัฒนาชาวเขา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีแนวโน้มในการทำงานร่วมกับคณะสงฆ์ในอำเภอแม่แจ่ม และงานที่เกี่ยวข้องที่พระภิกษุได้อาสาพัฒนาชาวเขามีส่วนเกี่ยวข้องในการทำงานตามพันธกิจ 6 ประการ ที่ทางโครงการพระภิกษุได้อาสาพัฒนาชาวเขาได้มอบหมายได้ให้ไปปฏิบัติหน้าที่และมีส่วนร่วมเข้าไปปรึกษาหารือหรือแนวทางใน

การพัฒนาชุมชนให้เกิดความรู้ในการรักษาทรัพยากรต่างของชุมชนไม่ให้หายไปทั้งพระสงฆ์และชาวบ้านก็จะมีการหารือในเรื่องการทำงานมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบันการทำงานในตามพันธกิจ 6 ประการ ตลอดจนถึงแนวทางการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่เป็นรูปแบบนามธรรมที่ถือว่าเป็นแนวทางในการรักษาความดีที่เกิดจากการที่พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเข้าได้มีส่วนร่วมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับชาวบ้านที่เขาไม่รู้หลักธรรมต่างๆในด้านศาสนาให้ชาวบ้านเกิดองค์ความรู้ในหลักของศาสนามากยิ่งขึ้น ขั้นตอนการทำงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กับชาวบ้านโดยเน้นการทำงานแบบเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ โดยนำแนวคิดทฤษฎีจากผู้รู้เป็นแนวทางการพัฒนาชุมชน มีการร่วมค้นปัญหาชุมชน จัดเวทีชาวบ้านในการแก้ไขปัญหาชุมชน(สุชาติ แก้วก่อ 2553 :7) และวิเคราะห์ถึงผลสัมฤทธิ์ของงานคณะ สงฆ์อำเภอแม่แจ่ม ว่ามีปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวทางในการเผยแผ่ของพระบัณฑิตอาสาในเรื่องใดบ้างโดยมีแนวโน้มในการเผยแผ่พันธกิจทั้งหกด้าน ดังนี้ โดยมีการนำเสนอผลเป็นรูปแบบการบรรยายโดยจำแนกผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่ ในด้านต่างๆ เช่น

- 1) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง
- 2) ด้านการรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข
- 3) ด้านการส่งเสริมสนับสนุนประสานงานและจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์บนพื้นที่สูง
- 4) ด้านการรื้อฟื้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- 5) ด้านการให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย
- 6) ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาชนเผ่า

ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง คือ การได้ไปสอนศีลธรรมในโรงเรียน, อบรมวิถีพุทธ, เข้าค่ายอบรมคุณธรรมและจริยธรรม, เผยแผ่ธรรมของพระพุทธเจ้าโดยมีการทำบุญตักบาตรทุกขึ้นและแรม 8/15 ค่ำ โดยบรรยายธรรมและจัดทำธรรมเสียงตามสายสู่ยอดดอยในช่วงเช้าพรรษาและทำบุญในวันสำคัญทางชาติ ศาสน์ กษัตริย์ โดยจัดทำเป็นกิจกรรมร่วมกันกับวัด โรงเรียน ชุมชน ทำด้วยจิตอาสาโดยไม่มีค่าตอบแทน

ด้านการรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข คือ การให้ความรู้เกี่ยวกับพิษภัยจากยาเสพติดโดยเฉพาะนักเรียนและชาวบ้านชุมชนบนพื้นที่สูงและในช่วงฤดูเข้าพรรษาสามเดือนนี้ก็ให้ชาวบ้านชุมชนบนพื้นที่สูงได้งดเหล้าเข้าพรรษาลดจนได้เดินรณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข โดยจัดกิจกรรมขึ้นมาก็ให้คณะครูนักเรียนและผู้ปกครองตลอดจนผู้นำชุมชนได้เข้าร่วมกิจกรรม

ด้านการส่งเสริมสนับสนุนประสานงานและจัดสวัสดิการสังคมสงเคราะห์บน

พื้นที่สูง คือ การแจกเครื่องกันหนาวและอุปกรณ์การเรียน หน้าทีของพระสงฆ์ในฐานะเข้าไปอยู่กับชุมชนจะต้องเอาใจใส่เป็นกรณีพิเศษ ด้านการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในการมาช่วยเหลือครอบครัวที่ได้รับความเดือดร้อน ช่วยในด้านปัจจัย 4 ตามอัตภาพ ได้ขอความอนุเคราะห์จากห้างร้าน บริษัท ศรัทธาประชาชนทั่วไป ในการบริจาคสิ่งของด้านการศึกษาของนักเรียนและเลี้ยงอาหารกลางวันเด็กนักเรียน หรือยาเวชภัณฑ์ที่มีชาวบ้านเจ็บป่วย การรับบริจาคเสื้อผ้ามือสองเครื่องกันหนาวเพื่อนำไปแจกให้กับชาวบ้านที่ขาดแคลน เป็นการสร้างความศรัทธาให้เกิดความไว้วางใจมากขึ้น การมอบทุนการศึกษาสำหรับเด็กนักเรียนบนพื้นที่สูงเป็นประจำทุกปีและสนับสนุนเครื่องอุปโภคและบริโภคเครื่องนุ่งห่มกันหนาว ทั้งหมู่บ้านหลักและหมู่บ้านบริวารในเขตพื้นที่พระบ้นจิตอาสาตลอดจนถึงผู้ประสบภัยต่างๆ บนพื้นที่สูง บทบาทนี้ทำให้เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนาต่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ บนพื้นที่สูง

ด้านการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การปลูกฝังให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่นนั้นต้องทำอย่างสม่ำเสมอ และดูโอกาสรวมถึงจังหวะในการพูดคุย สอดแทรกในขณะทำกิจกรรมแต่ละครั้ง เพราะชาวบ้านส่วนมากต้องประกอบอาชีพในด้านเกษตรกรรม การห้ามไม่ให้ทำการเกษตรคงเป็นไปได้ยาก ชาวบ้านในพื้นที่สูงจึงมีการทำไร่หมุนเวียน ดันนั้นจึง ได้แนะนำให้ชาวบ้านรู้จักใช้ประโยชน์จากธรรมชาติให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เนื่องจากพื้นที่ป่าไม้ในเขตแม่แจ่มมีจำนวนลดลงทุกปี จึงได้สร้างจิตสำนึกให้ชาวบ้านรู้จักคุณค่า ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ผลกระทบจากการทำลายสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติที่จะมีผลกระทบสะท้อนกลับไปในทางที่แย่งนอกจากการสร้างจิตสำนึกโดยการพูดคุยแล้วยังสามารถจัดกิจกรรมขึ้นได้อีกมากมาย เช่นการปลูกป่าทดแทนโดยการประสานงานกับทางอำเภอหรือจังหวัด การปลูกป่าต้องมีการเตรียมงาน เตรียมคน เตรียมสถานที่ให้พร้อม เพราะการปลูกป่าระยะเวลาที่เหมาะสมที่สุดประมาณเดือนพฤษภาคมหรือมิถุนายนของทุกปี สิ่งที่ได้ระวังและคำนึงถึงเสมอคือการไม่ปลูกป่าในพื้นที่ที่มีการจับจองแล้ว เว้นแต่เจ้าของให้ความยินยอมและยอมเสียสละพื้นที่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

การบวชนั้นควรเน้นป่าต้นน้ำชุมชน โดยมากพื้นที่ป่าแม่แจ่มนั้นอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติบ้าง อุทยานแห่งชาติบ้าง และเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำชั้นหนึ่งA เลยทีเดียว การบวชป่าจึงได้จัดพิธีกรรมให้ดูแล้วมีความศักดิ์สิทธิ์ มีขั้นตอนพิธีกรรมบวชป่าที่ถูกต้องและบวชป่าตามความเชื่อของชาวบ้าน จัดพิธีกรรมทั้งพุทธศาสนา ศาสนาคริสต์ ศาสนาผี สอดคล้องกับวิถีของชาวบ้านในหมู่บ้านที่มีการนับถือศาสนาที่หลากหลาย ก่อนจะบวชป่าจึงมีการชี้แจงให้ชาวบ้านถือพิธีกรรม สถานที่ เพราะสถานที่ประกอบพิธีบวชป่าแล้วจะ

ไม่ให้ใครเข้าไปตัดไม้ทำลายป่าได้อีก การบวชป่าแต่ละครั้งผู้รับผิดชอบจะได้มีการประสานงานกับหน่วยงานในท้องถิ่นและวางแผนการจัดงานกับชาวบ้านให้มากที่สุดเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการจัดกิจกรรม รวมถึงได้อาศัยเครือข่ายพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาเขต 1 ทั้งหมดและคณะสงฆ์อำเภอแม่แจ่มร่วมกัน

การทำแนวกันไฟ ชุมชนบางชุมชนทุกปีก่อนเข้าฤดูร้อนชาวบ้านจะเผาระวังภัยเกี่ยวกับไฟป่า มีการจัดทำแนวกันไฟในเขตป่าอนุรักษ์ ชาวบ้านที่ทำไร่ก่อนจะเผาไร่ซึ่งได้ทำแนวกันไฟรอบๆไร่ไว้ป้องกันไม่ให้ไฟลามไปที่อื่น นอกจากมีไฟป่าที่เกิดจากการจุดเพื่อล่าสัตว์หรือความคึกคะนองสนุกสนาน ในการทำแนวกันไฟนั้นก็ต้องใช้ความร่วมมือของคนในชุมชนในการทำกิจกรรมร่วมกัน เป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบและให้ความร่วมมือ

การปลูกป่า ในช่วงฤดูฝนจะจัดกิจกรรมขึ้นมาโดยจัดร่วมกับคณะครูนักเรียนและผู้ปกครองผู้นำชุมชนตลอดจนหน่วยงานราชการหน่วยจัดการต้นน้ำแม่ลองร่วมกันโดยให้ทางหน่วยจัดการต้นน้ำแม่ลองเป็นผู้จัดการหาต้นไม้เพื่อนำมาปลูกและก็เป็นกรถวายแด่สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ (วันแม่แห่งชาติ)

ด้านการให้การศึกษา ภาษา หน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ พระบัณฑิตอาสาที่ไปสู่ชุมชนจะต้องเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับในเวลาเดียวกัน พระบัณฑิตอาสาได้เข้าไปศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ความเชื่อ วิถีชีวิตให้เกิดความเข้าใจอย่างชัดเจน เพื่อง่ายต่อการประกอบกิจกรรมต่างๆ การแก้ไขปัญหาการสื่อสารในระยะยาวจำเป็นต้องเปิดสอนภาษาไทยให้กับชาวบ้านหรือกลุ่มสนใจ โดยอาศัยเวลาที่อำนวยส่วนมากจะเป็นเวลาในตอนกลางคืน ตามปกติหมู่บ้านชาวเขาบางแห่งมีครูการศึกษาออกโรงเรียนได้ดำเนินการสอนอยู่แล้ว พระบัณฑิตอาสาจึงต้องเข้าไปสอนเสริม หรือช่วยครูสอนอีกแรงหนึ่ง แต่ถ้าบางแห่งไม่มีโรงเรียนการศึกษาออกโรงเรียน จึงต้องใช้อาสาสมัครพระบัณฑิตอาสาเป็นสถานศึกษา พระบัณฑิตอาสาต้องอาศัยเวลาในช่วงนั้นได้พูดคุยสอนแทรกหลักธรรมของพระพุทธศาสนาได้อีกด้วย จากนั้นพระบัณฑิตอาสาจะต้องแนะนำให้ชุมชนทุกเพศทุกวัยมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของความเป็นพลเมืองที่ดีต่อประเทศชาติ มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การให้ความร่วมมือในการพัฒนาครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ไม่ทำตัวให้เป็นภาระให้แก่สังคมไม่ดำเนินการใดๆ ที่ผิดต่อจารีตประเพณี ผิดศีลธรรม และผิดกฎหมายบ้านเมือง เน้นให้ชุมชนมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สร้างความเป็นปึกแผ่น ไม่แยกเชื้อชาติ ศาสนาและชนเผ่า มอบความรักความเมตตาอย่างฉันทะพิน้อง ซึ่งชาวบ้านในชุมชนบนพื้นที่สูงยังขาดความเข้าใจในการใช้สิทธิหน้าที่ของตน ดังนั้นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงให้รู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง

ที่จะฟังมีฟังได้จึงเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่พระบัณฑิตอาสาฯ ปฏิบัติตลอดมา

ด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาชนเผ่า คือ วัฒนธรรมที่ยังสามารถดำรงอยู่ได้และการสื่อสารได้เข้าไปมีบทบาทในการอนุรักษ์เป็นอย่างมาก เช่น การใช้เวลาในขณะทำบุญในวันพระที่พระบัณฑิตอาสาฯมีโอกาสเทศน์ให้ชาวบ้านฟังก็จะใช้การสื่อสารนี้บอกกล่าวชี้แจงให้ชาวบ้านทราบเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่นของตนเอง หรือหากว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นอันไหนที่มีความเสี่ยงต่อการถูกละเลย ไม่ใส่ใจหรือไม่เห็นคุณค่าแต่คนบางกลุ่มโดยเฉพาะผู้สูงอายุยังต้องการให้สืบต่อไว้ เมื่อประชุมปรึกษาลือกันแล้วต้องการฟื้นฟู ก็จะต้องวางแผนกันในการที่จะทำให้วัฒนธรรมนั้นยังคงมีอยู่ นอกจากนั้นแล้ววัฒนธรรมประเพณีชนเผ่าที่พระบัณฑิตอาสาฯเองยังไม่คุ้นเคย อยากเข้าไปสัมผัสก็ได้เข้าร่วมตรงจุดนั้น เช่น ประเพณีผูกข้อมือประจำปีของชาวกะเหรี่ยง ซึ่งจัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง การทอดุงถวายเป็นพุทธบูชาในช่วงสงกรานต์ การอยู่ร่วมงานประเพณีชาวม้งและชาวไทยใหญ่ รวมถึงการเรียนรู้ประเพณีวัฒนธรรมพื้นฐานของชาวลัวะด้วย เป็นต้น

สรุป

การทำงานของพระบัณฑิตอาสาฯพัฒนาชาวเขาเน้นการทำงานตามแนวพันธกิจ 6 ประการตามที่ทางโครงการพระบัณฑิตอาสาฯพัฒนาชาวเขาได้วางแผนการทำงานในบนพื้นที่สูงโดยได้เผยแผ่พระพุทธศาสนากับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงมี กะเหรี่ยง, ม้ง, มูซอ, ลีซอ, เย้า, ลัวะ, จินยูนาน, ไทใหญ่ เป็นต้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงพระบัณฑิตอาสาฯพัฒนาชาวเขาบางรูปได้ปฏิบัติศาสนกิจมากกว่าพันธกิจ 6 โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงกลุ่มเหล่านี้จะอยู่บนที่ราบสูงบ้าง อยู่ตามหุบเขาบ้าง จึงไม่ได้มีศาสนาและไม่รู้เรื่องศาสนพิธีและอาศัยลัทธิดั้งเดิม (ผี) เลยไม่มีความรู้จนกระทั่งในเรื่องศาสนาและศาสนพิธีทางคณะครูได้ทำการขอพระบัณฑิตอาสาฯพัฒนาชาวเขาจากโครงการพระบัณฑิตอาสาฯพัฒนาชาวเขาที่จบจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่างๆ และทุกวิทยาเขตต่างๆ ได้ขึ้นไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงและได้ให้ความรู้ต่างๆ ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เพื่อให้ได้รับความรู้ความเข้าใจทุกอย่างที่ได้เรียนรู้มาจนกระทั่งชาวบ้านบนที่ราบสูงได้เรียนรู้แล้วเกิดดวงตาเห็นธรรมและเกิดความศรัทธาแก่พระบัณฑิตอาสาฯพัฒนาชาวเขาจึงได้ขอนิมนต์ให้อยู่ปฏิบัติศาสนกิจต่อ บางรูปอยู่ถึง 10 ปีก็มี การขึ้นไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาบางรูปทำให้เกิดศรัทธาโดยบางรูปได้ประสพผลสำเร็จ การทำงานของพระบัณฑิตอาสาฯพัฒนาชาวเขาจะแตกต่างจากพระสงฆ์พื้นราบโดยพระบัณฑิตอาสาฯพัฒนาชาวเขานั้นได้ทำงานอยู่ที่ราบสูงจึงทำการเผยแผ่ในด้านเชิงรุกมากกว่าเชิงรับโดยเข้าไปแฝงตัวกับกลุ่มชาติพันธุ์บน

พื้นที่สูงเลยทำเข้ากับชุมชนมีการทำงานร่วมกัน มี วัด โรงเรียน ชุมชน ตลอดจนหน่วยงานราชการต่างๆ โดยการประสานงานร่วมกันจึงได้ขับเคลื่อนไปด้วยกันการพัฒนาชุมชน ยึดหลักของการมีส่วนร่วมในการทำงาน มีการวางแผน ปฏิบัติตามแผน ติดตามประเมินผลในกิจกรรม ยึดหลักประชาธิปไตย ในการทำงานพัฒนาชุมชน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมรับผิดชอบภายใต้การทำงานตามวิถีแห่งประชาธิปไตย ซึ่งแนวคิดดังกล่าว พระบัณฑิตอาสาฯ ได้นำมาเป็นแนวคิดของการทำงานกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง

การใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาของชุมชน พระบัณฑิตอาสาฯ ได้นำหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนา มาอธิบายให้ชาวบ้านได้รู้ อธิบายให้เข้าใจในหลักธรรมที่จะนำมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ให้ยึดหลักธรรม “เศรษฐกิจพอเพียง” ตามแนวพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัว สอนให้ค้นหาความสุขที่แท้จริง ใช้หลักของสามัคคีความเป็นพี่เป็นน้อง ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ให้ชุมชนเกิดความสุขสงบสุข มุ่งเน้นความสุขสู่ชุมชน ชาวบ้าน

บรรณานุกรม

- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2548). **การเผยแผ่เชิงรุก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดสุชาติ สุวฑฺฒโก. (2545). **ประวัติโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา**” รายงานผลการดำเนินงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา, ประจำปี 2547. _____ . (2545) “วิเคราะห์การทำงานพระบัณฑิตอาสา ปี”. รายงานผลการดำเนินงานโครงการพระบัณฑิตอาสาพัฒนา, ประจำปี 2545.
- พระพรหมคุณาภรณ์, (2549). “จาริกบุญ จาริกธรรม (295)” , ข่าวสด, 7 มิถุนายน.
- วศิน อินทสระ. **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา.
- สุชาติ แก้วก่อ. (2553). “พระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขากับการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษากลุ่มชาติพันธุ์เย้า” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.